

TÜRKÇEDE “SIRA DIŞI EKLER” VE EKLERİN TASNİF-TANIMLANMA SORUNU ÜZERİNE

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN*

I. SORUN

Türkçede ekleri “I. ÇEKİM EKLERİ”, “II. YAPIM EKLERİ” şeklinde sınıflandırmak genel kabul haline gelmiştir. Bunlar da ayrıca kendi içlerinde alt başlıklara ayrılarak incelenir. Dilimizdeki eklerin tanımları ve diziliş kuralları da, hemen bütün gramer kitaplarında aynı tarzda verilebilir.

Bunların diziliş sıraları, “*k ö k / t a b a n + y a p ı m e k i + ç e k i m e k i*” şeklinde gösterilir:

Kök / taban	Yapım ek(ler)i	Çekim ek(ler)i
Göz	+lük	+ten
Göz	+lük+çü	+ler+e
sev-	-gi	+miz
sev-	-gi+li	+ler+de

Çekim eklerinin de üst üste kullanılmaları durumunda kendi diziliş sıraları vardır:

İSİM	+çokluk eki	+ iyelik eki	+hal eki
Ev	+ler	+imiz	+den

Ancak, Türkçede yaygın olarak kullanılan bazı örneklerin, eklerin gramerlerimizde verilen bu tanımlarına ve diziliş sıralarına uymadığı görülür:

anne + ler + im (İSİM + çokluk + iyelik)

anne + m + ler (İSİM + iyelik + çokluk)

Tanımlara göre, önce “çokluk” sonra “iyelik” eklerinin gelmesi beklenirdi. O halde, burada, (anlam ve görev farkı bir yana) dizim açısından bir “sıra dışılık

* AKÜ. Uşak Fen-Edebiyat Fakültesi

(kuralsızlık, istisnailik)" söz konusudur. Dikkatli gramerçiler, buradaki "+ler" ekinin, çekim eki olarak değil de, yapım eki olarak, "+gil" morfemi yerine kullanıldığını söylerler (yani, = *anne+m+gil*”).

Fakat, burada daha başka bir kural dışılık söz konusu olur.

Kök / taban	Çekim ek(ler)i	Yapım ek(ler)i
Anne	+m	+gil

Gramerlerimize göre, Türkçede önce çekim eki, sonra yapım eki gelmelidir. “*anne+m*” şeklinde, kelime “çekim (iyelik) eki” almış durumdadır. Ondan sonra, bir yapım eki gelmemesi gerekir. Ama, gramerlerimizde “*yapım (isimden isim) eki*” olarak verilegelen “+gil” morfemi bu örnekte çekim ekinden sonra gelmiştir. Burada da, (dizim açısından) bir “sıra dışılık (kuralsızlık, istisnailik)” söz konusudur.

Bu tür örnekler çoğaltılabilir:

- *anne+m+siz* (“+siz” yapım ekleri arasında verilir. Yapım eklerinin, çekim (iyelik) ekinden sonra gelmemesi gerekir.)

- *sen+siz* (“+siz” yapım ekleri arasında verilir, “kişi zamirleri (*sen, ben*) üzerine yapım eki gelmez)

Yukarıdaki örneklere bakıldığında, Türkçede, kendi belirlediğimiz kurallara ve verilen “diziliş kurallarına” uymayan şekiller bulunduğu görülür. Her ne kadar verdiğimiz kurallara uymasa da, bunlar, Türkçede sıkça kullanılan ve “doğru” olan yapılarıdır.

- Burada sorun nerededir?
- Acaba bu örneklerde “sıra dışı (kural dışı, dizim istisnası)” durumlar mı söz konusudur?
- Yoksa, gramerlerimizde eklerin tasnif ve tanımlanması yapılırken yanlışlarımız ve eksiklerimiz mi olmuştur?

II. DEĞERLENDİRME

Bizce, yukarıdaki örnekler “sıra dışı (kural dışı, dizim istisnası)” şekiller değildir. Dilin kuralını bozmazlar, çünkü zaten böyle kullanılmaktadırlar. Sorun, eklerin gramerlerdeki sınıflandırılma ve tanımlanmalarındaki genel yanlışlıklardadır.

Bu bildiri, iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, yukarıdaki gibi, gramerlerimizde verilen genel kurallara ters düşen, “sıra dışı” gibi gözükken yapılar üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise, bu tür “sıra dışı” sayılabilecek örneklerin

aslında “sıra dışı” olmadığı belirtilecek; ekleri tasnif ve tanımlamamızda çok genel yanlış ve eksikliklerimiz bulunduğuna değinilip, son yıllarda eklerin tasnifi üzerinde yapılan çalışmalar da değerlendirilerek yeni bir tasnif önerisi sunulacaktır.

Bu tasnifte, incelenen eklerin sözlüksel malzeme sunup sunmadıkları değerlendirilecek, “çokluk/topluluk/grup/sayı ekleri”, “küçültme ekleri”, “sırlama-iileştirme adları (+inci, +er/+şer) ekleri”, “çatı ekleri”, “filimsi “ekleri” vs. ayrı ayrı değerlendirilecektir. Bu öneride, bugüne kadar “yapım ekleri” içinde verilegelen +IİK (göz+lük) ile +CIK (kedi+cik) gibi eklerin farkları üzerinde durulacaktır. “göz+lük” örneğinde, ek, yeni bir kelime türetmiş, sözlüksel malzeme sunmuştur. “kedi+cik” örneğinde ise, ek, yeni bir kelime türetmemiş, hatta sözdizimsel bir görev dahi üstlenmemiştir (Kedi ölmüş. / Kedicik ölmüş, gibi)

1. “SIRA DIŞI” GİBİ GÖRÜLEN EKLER

Türkçedeki ekleri, “I. Çekim Ekleri” ve “II. Yapım Ekleri” olmak üzere iki ana başlık altında incelemek genel bir kabul haline gelmiştir. Bu eklerin birbirlerinin üstüne gelebilmesinde de bazı temel kurallar gramercilerimiz tarafından verilir:

- “isim + çokluk + iyelik + hal”
- “kök/tabana + yapım eki + çekim eki”¹
- Bir kelimedede iki hal eki bulunamaz
- Özel adlar (kişi, yer vs. adı) yapım eki almazlar
- Zamirler yapım eki almazlar
- Ekler vurguludur, kelimedede vurgu en sondaki eke yüklenir
- Üleştirme sayıları yapan “+(ş)Ar” ekinde, eğer sayı ünlü ile biterse araya bir “ş” ünsüzü girer: iki+şer, altı+şar, yedi+şer.

Gramercilerimizce belirtilen bu kurallara uymayan bazı yapılar şunlardır:

a. İyelik ekleri üzerinde yapım eki kullanılabilmesi:

+s I z yapım ekinin gelmesi : İsimlerde ‘yokluk’ bildiren +sIz eki (tuz+suz, günah+sız, acı+sız, vb.) “Yapım Ekleri (isimden isim yapan)” içerisinde verilir. Normal olarak, +sIz eki almış bir çok kullanışta, bu ekle genişletilmiş kelimenin üzerine “Çekim Ekleri” de getirilir: *tuz+suz+lar+a*, *günah+sız+lar+ımız +dan*, vb. Ancak, bazı durumlarda, isim önce bir çekim eki (iyelik eki) almakta, onun üzerine yokluk bildiren bu +sIz eki getirilebilmektedir: *anne+m+siz olmaz*, *kardeş+in+siz gidemezsin*, vb. Bunun

¹ Z. KORKMAZ, Türkiye Türkçesi Grameri I (Şekil Bilgisi), TDK., Ankara 2003, s.22’de: “Yapım ekleri köklerden kelime türettikleri için köklerden hemen sonra, işletme veya çekim ekleri ise daha sonra gelirler. Eklerin her kelimedede diziliş sırası ‘kök+yapım eki + işletme eki’ biçimindedir. Aynı sıra gövdeler için de geçerlidir.” demektedir.

tarihi metinlerdeki örnekleri Ahat Üstüner tarafından incelenmiştir.² (Tarihi metinlerden örnekler: *senü? du'ā?sız bir bulut kopmaya ve senü? şefā'atu?suz bir katre dammaya /TS.Enb.XIV.534/*

+ I I yapım ekinin gelmesi: Bu da isimden isim yapma eki olarak gösterilen eklerdendir. Yokluk bildiren +sIz ekinin karşıtı gibidir. Bir şeyin varlığını ifade eder: *ağaç+lı, tuz+lu*, vb. Yapım eki olduğundan, bir isme önce bu ek getirilir, çekim ekleri bundan sonra gelir: *tuz+lu+su+n+dan, gözlük+lü+ler+iniz+e*, vb. Ancak, bazı durumlarda genel sıralama kuralının aksine, bir isme önce 'iyelik eki' getirildiği, daha sonra bu +II morfeminin eklendiği görülür: *Anne+m+li bir toplantı daha başka olurdu...*

+g i l yapım ekinin gelmesi: Gramercilerimiz tarafından isimden isim yapma eki olarak verilen bu ek de, çekim eki olan iyelik ekleri ile birleşirken, verilen ana kurala ters bir diziliş gösterir. Önce çekim eki (iyelik eki) getirilir, daha sonra isimden isim yapma eki denilen bu +gil morfemi eklenir: *anne+m+gil, dayı+sı+gil*, vb.

b. Çokluk ekinden sonra yapım ekinin getirilebilmesi durumu

+ s I z ekinin gelmesi: Bazı örneklerde de, çokluk eki almış kelimedenden sonra bile yapım eki denilen +sIz morfeminin eklenebildiği görülür: *bunlarsız hiç bir işi yapamayız*, vb. Ancak, bu tür diziliş sadece zamirlerin üzerinde görülebilmektedir.

c. Hal eklerinden sonra yapım eki getirilebilmesi durumu

+ I I K yapım ekinin gelmesi: Birkaç kelimedede, kurala ters olarak, önce +DA bulunma hali ekinin, daha sonra isimden isim yapan +IİK ekinin getirildiği görülmektedir: *gün+de+lik işler, gün+de+lik+çi, on+da+lık sayılar, yüz+de+lik dilimi*, vb.

+ i m s e- ekinin birleşik (+imse- < +i?se-) yapısındaki kural dışılık: Türkçedeki "*benimse-* (*benim saymak, bana ait saymak, bana ait gibi kabul etmek; bir şeyi kendine mal etmek, sahip çıkmak, kabullenmek, tesahup etmek*)" fiili, tarihi bir ses değişiminin sonucu oluşmuş bir yapıdır. Asli şekli *ben+i?+se-* (*birinci kişi zamiri + tamlayan eki + isimden fiil yapan +sA- eki*) olan bu yapıda önce "dudaklılaşma benzetmesi" olmuş, daha sonra birleşik bir ek gibi kabul görüp analogi (örnekseme) yolu ile başka kelimelere de eklenmiştir: *küçümse-* (*küçük saymak; değer ve önem vermemek, küçük görmek*).

ç. İyelik eklerinden sonra çokluk ekinin getirilebilmesi durumu

² A. ÜSTÜNER, "Eski Türkiye Türkçesinde +sUz Eki", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.12, S.12, Elazığ 2001, s.177-184. ÜSTÜNER, Eski Türkiye Türkçesinde +sUz ekinin sadece ikinci ve üçüncü teklik şahıslar üzerinde kullanılan örneklerini bulabildiğini söylemiştir.

“+ iyelik eki + çokluk eki ” örnekleri: Diziliş kuralına göre önce çokluk eki sonra iyelikler gelebileceği halde (*ev+ler+imiz*, *anne+ler+im*), bazı örneklerde bunun tersi görülür: *anne+m+ler*, *dayı+n+lar*, vb.

d. Kişi ve yer adlarının yapım eki alabilmesi durumu

+ s I z ekinin eklenmesi: Türkçede kişi adlarının yapım eki almaması gerektiği halde, +sIz eki özel adlara da eklenebilmektedir: *Ahmet+siz gidilmeyeceğini bilmeliydiniz*. *Ankara+sız bir Türkiye düşünülemez*.

e. Zamirlerin üzerine yapım eklerinin gelebilmesi:

“b e n + s i z / s e n + s i z ” yapısı: Zamirler isimlerin yerini tutarlar ve yapım ekleri almazlar. Bazı kullanılışlarda, yapım eki denilen eklerin zamirlerin üzerinde kullanılabildiği görülmektedir: *ben+siz yapamazsın*, *sen+siz olmaz*, vb.

f. Bir kelimedeki iki hal ekinin kullanılabilmesi durumu:

+ k i aitlik eki almış kelimeler: Türkçede, bir kelimedeki iki hal eki kullanılamaz. Hal ekleri, isimlerle fiiller arasında irtibat kurarlar. Her fiil, ilişkide olduğu ismin bir hal içinde bulunmasını ister. Bu kural, bulunma hali ya da tamlayan ekinin üzerine +ki aitlik morfemi getirildiğinde bozulur. +ki aitlik ekini almış bir kelime tekrar bir hal eki alabilmektedir: *ev+de+ki+ler+den*, *ev+de+ki+n+e*, *siz+in+ki+n+i*. Hatta, bir kelimedeki aynı hal eki bile iki kez geçebilmektedir: *ev+de+ki+ler+de*.

g. Vurguyu üstüne almayan ekler

Türkçede ekler vurguludur. Kelimedeki, en sona gelen ek vurguyu üstüne alır: gözLÜK, gözlükCÜ, gözlükçüLÜK, gözlükçülükTEN; sevGİ, sevgiLİ, sevgiliLER, sevgilileriMİZ, sevgililerimiziZE. Ancak, Türkçenin ekleri arasında sıralanan bazı morfemler, vurguyu üzerine almaz ve vurguyu bir önceki hecenin üzerinde bırakır. Bunlar:

- m A - olumsuzluk eki: anLATmadılar, kırdıRILmadı, KOŞmamasından, vb.

+ D I r bildirme eki: çalışKANdır, yolDAdır, oturmaLIdır, vb.

-(I)yor şimdiki zaman eki: dolduRUyorlar, seviNİyorsunuz, vb.

+ g i l grup/aile bildiren ek: halaSİgil, abLAMgil, vb.

+i- ek-fiilinin çekimleri: yorGUNmuş (< yorgun imiş), hasTAYdı (< hasta idi)

+(y/I) l A vasıta hali çekimi: bıÇAKla kesti, HIZla uzaklaşmış,

ğ. Üleştirme sayıları yapılırken ünsüzden sonra da “ş” gelebilmesi:

Üleştirme sayıları yapılırken, kelime ünsüzle bitmişse, Türkiye Türkçesinde +Ar eki kullanılır: *bir+er*, *üç+er*, *dokuz+ar*, vb. Eğer kelime ünlü ile biterse araya bir “ş” ünsüzü girer. Ancak, ünsüz ile bitmesine rağmen, “yarım” kelimesine eklendiğinde de, “sıra dışı” bir durum olarak ekin “+şar” şeklinde kullanıldığı görülmektedir: *yarım+şar*.

SIRA DIŞI OLARAK GÖRÜLEN YAPILAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİMİZ

➤ Özellikle +sIz ve +II eklerinin yukarıdaki kullanımları, günlük dilde çok rastlanan örneklerdir. Bunlar yanlış kullanım olmadıkları gibi, Türkçenin ek diziliş kurallarına da ters yapılar değildir. Türkçede çekim ekleri sonda bulunur ve çekim ekinden sonra yapım eklerinin gelemeyeceği genel bir kuraldır. Çünkü, yapım ekleri herhangi bir kök veya tabandan yeni bir kelime (taban) türetirler. Çekim ekleri ise kelimenin sonunda bulunurlar ve sözlüksel bir fonksiyon üstlenmeden, kelimeler arasında bağlantı kurmak gibi gramatikal fonksiyonlar üstlenirler. *Anne+m+siz*, *bun+lar+sız*, *Ahmet+siz* tarzındaki şekillerin kural dışı sayılması, +sIz ekinin “yapım eki” olarak kabul edilmesindedir. Ekleri “yapım” ve “çekim” olarak ikiye ayıran anlayışa göre, isimden isim yaptığı söylenen +sIz ve +II gibi eklerle, yine isimden isim yapan ekler arasında verilen +IIk, +dIrIk aynı türden morfemler olarak kabul edilir. Oysa, +lık (*göz+lük*, *söz+lük*, *tuz+luk*) ve +dIrIk (*boyun+duruk*, *burun+duruk*) gibi ekler çoğunlukla sözlüksel bir malzeme türetmesine rağmen, +sIz ve +II ekleri bazen kalıcı sözlüksel isimler türetse de, daha ziyade sözlüğe girmeyen yapılar oluşturmaktadırlar. Yani, kelimedeki gramatikal bir görev değişimi meydana getirmekte, sıfat veya zarf kullanışları oluşturmaktadırlar. Nitekim, *anne+m+siz*, *bun+lar+sız*, *Ahmet+siz* tarzındaki kullanılışlar da sözlükte yer bulmayan şekillerdir. Bizce, *anne+m+siz* türündeki kullanılışlarda bir ‘sıra dışılık’ söz konusu değildir. Burada yanlış olan, gramerlerimizde eklerin “yapım” ve “çekim” olmak üzere ikiye ayrılıp listelenmesinden kaynaklanmaktadır. Bizce, sözlüksel malzeme türeten +IIk ve +dIrIk ekleri ile, sözlüksel malzeme türetmekten ziyade kelimelerde gramatikal bir görev değişimi yapan +sIz ve +II gibi ekleri ayrı alt başlıklarda değerlendirmek daha doğru olacaktır. A. Üstüner de, Eski Türkiye Türkçesinde bu ekin sadece yapım eki olarak kullanılmadığını, iyelik ve çokluk eki almış kelimelere bile gelerek, bir tür “olumsuz vasıta hali” çekimi gibi kullanıldığını örneklendirmiştir.³

➤ Gramerlerimizde isimden isim yapıcı olarak gösterilen +gil ekinin iyelik eki üzerinde kullanılması da, verilen kurallara ters düşmektedir. Oysa buradaki kullanılış doğrudur ve yaygındır. Bizce, diziliş kuralları açısından bir sıra dışılık söz konusu değildir. Öncelikle, +gil ekinin de yapım ekleri arasında verilip +IIk ve +dIrIk gibi eklerle aynı listede gösterilmesinin yanlış olduğunu düşündüğümüzü belirtmeliyiz.

³ A.ÜSTÜNER, a.g.m., s.183-184

Çünkü, **+gil** ekinin getirildiği yapılar sözlüksel bir malzeme oluşturmaz; “**anne+m+gil**, **dayı+sı+gil**” kelimeleri dilimizde bulunmasına rağmen sözlüğümüzde yer almaz. Yeni bir kelime türetmemişlerdir. Yani, görevi, yeni bir kelime yapmak/türetmek değildir. Gramerde bir fonksiyon üstlenirler. Dil kullanımı, kelime türeten yapımlarından önce çekim eki gelememesine rağmen, **+gil**, **+sIz** gibi eklerden önce çekim ekleri gelebildiğini bizlere göstermektedir. Bu yüzden, eklerin sınıflandırılması yapılırken bu **+gil** eki de, isimden isim yapan **+Ik** ve **+dIrIk** gibi eklerden ayrı bir alt başlıkta verilmelidir. Bu ekle ilgili diğer bir özellik ise, muhtemelen bu morfemin bir ek olmayıp, çok eski dönemlerde ekleşen bir müstakil kelime (edat) olabileceğidir. Bu görüşümüzü destekleyecek üç kanıt bulunmaktadır:

1. **+gil** morfemi, eklerin tabi olduğu ‘büyük ünlü uyumu’na uymamaktadır (**dayı+sı+gil**, **amca+m+gil**). Ünsüz uyumuna da uymaz (**Yiğitgil**, **Ahmetgil**);

2. Üçüncü kişi iyelik ekinin üzerine bir ek getirildiğinde, kaynaştırmaya ihtiyaç olsa da olmasa da, muhakkak araya bir ‘n’ ünsüzü (zamir n’si) girmektedir (**kapı+sı+n+dan**). Üçüncü kişi iyelik ekinden sonra **+DIR** bildirme eki getirilince bu zamir n’si ortaya çıkmaz (**kapı+sı+dır**). Bunun sebebi, **+Dır** morfeminin aslında bir ek olmayıp, “**tur-ur**” kelimesinin ekleşmiş hali olmasıdır. “**İle**” edatının ekleşmiş hali olan “**kapı+sı+y+la**” örneğinde de zamir n’sinin ortaya çıkmaması, ek değil de ayrı bir edatla birleştiğinin dil mantığınca hissedilmesindedir. “**+gil**” eki de, tıpkı **+Dır** (< **tur-ur**) bildirme eki ve **+IA** (< **ile**) vasıta hali eki gibi, üçüncü kişi iyelik eki almış isimlere geldiğinde arada bir zamir n’si görülmez (**dayı+sı+gil**). Bunun sebebi de, **+gil** ekinin de aslında bir ek olmayıp, çok eski dönemlerde ekleşmiş bir edat olmasıyla ilgili olmalıdır.

3. Son kanıt ise, ekin ‘vurgu’sundadır. Türkçede ekler vurguludur ve kelime ek aldıkça vurgu en sondaki eke kayar: **gözlük**, **gözlükçü**, **gözlükçülük**, **gözlükçülükten**. Oysa, **+Dır** bildirme eki geldiğinde bu kural bozulur, vurgu **+DIR** morfeminden önceki ekin üzerinde kalır: **çalışkandır**, **yağmurludur**. **+DIR** morfeminin ek olmayıp ekleşmiş bir kelime olmasının, dilde böyle bir kullanışa sebep olduğu bilinmektedir. Söz konusu ettiğimiz **+gil** eki de, Türkçenin ek vurgusu kuralına uymamaktadır: **dayısıgil**, **annemgil** değil, **dayısıgil**, **annemgil** vurgusu kurallıdır. Çünkü, **+gil** eki de aslen bir ek olmayıp, ekleşmiş bir edattır.

➤ “**+imse** (<**+i?+se-**) ekinde de durum **+gil** morfemi gibi olabilir. Zaten genetive ekinin üzerine bir yapımlar ekinin gelmesi imkansızdır. Bizce, kesin olmasa da, Eski Türkçede ‘**saymak**, **hesap etmek**’ anlamındaki “**sa-**” fiili “**ben+i?+se-**” yapısında “**benim** (bir şeyim) **saymak**” anlamı ile kalıplaşmış olabilir. Tarafımızca burada verilen açıklamanın, **+sa-** eğer bir müstakil fiilse vurgunun bir hece öncede kalması gerektiği kuralına uymadığı da gözden uzak tutulmamalıdır.

➤ *Gün+de+lik, on+da+lık, yüz+de+lik* gibi örneklerde hal ekinin üzerine yapım eki olan **+Ik** ekinin getirilmiş olması, iki ekin kalıplaşmasından kaynaklanmaktadır.

➤ Türkçe için verilen kurallara en çok uymazlık gösteren eklerin başında **+ki** morfemi gelmektedir. Bu ekin “Çekim Eki” mi “Yapım Eki” mi olduğu konusunda bile gramercilerce görüş birliğine varılmış değildir. Muharrem Ergin, “yapım ekiyle çekim eki arasında bir ek” olarak niteler. Türk Dil Kurumunca düzenlenen “Türk Gramerinin Sorunları II” adlı toplantılarda, çekim eklerinin kullanım özellikleri ve işlevleri tartışılırken, **+ki** eki üzerinde de durulmuştur. Leyla Karahan, bunun yapım eki olması gerektiğini belirtmiştir.⁴ Zeynep Korkmaz ise “*+ki aitlik eki adlar önünde sıfat görevi yaptığı (ev+de+ki çocuk) ve kendinden sonra ad çekimi ekleri alabildiği için, bunu yapım eki olarak kabul eden görüşler de vardır... Ancak, bu ek öteki yönüyle de eklendiği adın anlamında sürekli bir anlam değişikliği yapmadığı, yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere, ‘çocuk’ ile ‘ev’ arasında geçici bir aitlik bağı kurduğu için, daha çok işletme eki niteliğindedir. Bu özel durumu dolayısıyla, +ki ekini hem işletme hem de yapım ekleri arasında değerlendirmek mümkündür*” demektedir.⁵ Biz **+ki** aitlik ekinin sınıflandırmadaki yeri hakkındaki görüşlerimizi aşağıdaki bölümde ifade edeceğiz.

➤ Vurguyu üstüne almayan yukarıdaki morfemler, Türkçenin eklerdeki vurgu kuralını bozmamaktadır. Çünkü, bunların çoğunun yakın zamanlara kadar ayrı bir kelime oldukları tarihi kaynaklarca tanıklanmaktadır. **+Dir** bildirme eki “**tur-ur**” çekimli şeklinden, “**+i- ek-fiili**” müstakil “**er-**” fiilinden, “**vasıta hali**” şekli “**ile**” edatından gelmektedir. “**-mA-**” olumsuzluk ekinin de eskiden müstakil bir kelime olmuş olması gerektiği, vurgusundaki durum kanıt gösterilerek iddia edilmektedir. Aynı durum, **+gil** morfemi için de geçerli olmalıdır kanısındayız.

➤ Türkiye Türkçesinde üleştirme sayıları yapılırken **+(ş)Ar** kullanılır. Ek, aslında “**+Ar**” şeklindedir. Muhtemelen “**beşer**” kelimesi “**be/şer**” tarzında hecelendiğinden, dil mantığında ‘yanlış çözümlenme’ sonucu, ünlü ile bitenlere “**+şAr**” diye eklenir olmuştur. Bunun paraleli, “**bi/rer**” yapısını yanlış çözümlenme sonucu başka Türk lehçelerinde görebilmekteyiz. **Bir+er, iki+rer** vb.

“**Beş/er**” şeklinin hecelenmesinden kaynaklanarak ekin yanlış çözümü sonucu oluşan bu morfemin, anoloji yoluyla burada da kullanılmış olması muhtemeldir. (Bu kullanılışın, farazi bir “***yarmı+şar**” şeklinden geldiğini düşünenler de vardır.)

2. TÜRKÇEDEKİ EKLERİN “TASNİF-TANIMLANMA” SORUNLARI VE YENİ BİR ÖNERİ

⁴ L. KARAHAN, *Türk Gramerinin Sorunları II*, TDK, Ankara 1999, s.313

⁵ Z. Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK, Ankara 2003, s.264

Türkçe gramerlerde genel kabul, ekleri "ÇEKİM" ve "YAPIM" olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırmaktır. Bunlar da kendi aralarında alt başlıklara ayrılır:

I. ÇEKİM (İŞLETME) EKLERİ

A. İsim Çekimi

1. Çokluk

2. İyelik

3. Hal

4. Bildirme

A. Fiil Çekimi

1. Zaman

2. Kip

II. YAPIM EKLERİ

A. İsimden isim Yapan Ekler

B. İsimden Fiil Yapan Ekler

C. Fülden İsim Yapan Ekler

D. Fülden Fiil Yapan Ekler

Yukarıdaki sınıflandırma en yaygın olanıdır. İşletme ekleri terimini özellikle Muharrem Ergin kullanmaktadır. Tahsin Banguoğlu da "yapım ekleri" terimi yerine "üretim ekleri"ni kullanır. Bu terimlerin tanımı da aşağı yukarı hemen her gramerde aşağı yukarı aynı verilir. Biz, bütün gramercilerin söylediklerini tekrarlamadan, TDK tarafından yayınlanmış terim sözlüğü ve gramerin yazarı Zeynep Korkmaz'ın ilgili tanımlarını naklediyoruz.

'Çekim (işletme) ekleri' : (GTS.s.36): "Fiil veya isim soylu kelimeler üzerine gelerek, bağlı oldukları kelime gruplarına göre, kelimeler arasında hal, iyelik, çokluk, kip, zaman, şahıs, sayı vb. ilişkiler kuran ekler: ev+ler, oda+da..."; (TTG.s.22): "İşletme ekleri, yukarıda (15. §) işaret edildiği gibi, adlar ile adlar veya adlar ile fiiller arasında geçici ilişkiler kuran eklerdir. Yapım ekleri kök ile gövdenin kendi sınırları içinde kaldığı halde, işletme ekleri, kök ve gövdelere bazı anlam bağlantıları katarak onları birbiriyle ilişkiye geçiren, onlarla kelime grupları ve cümlenin öteki öğeleri arasında geçici anlam örgüsü kuran eklerdir."

'Yapım ekleri' : (GTS. S.171). "Kelime kök ve gövdelerine getirilerek yeni kavramların yansıtılmasını, kavramlara karşılık yeni kelimeler yapılmasını sağlayan ek:

odun+luk, yarış+çı, tuz+lu, yi-yemek, yık-ıcı, yar-ıl, baş+la-..."; (TTG. s.22): "Yapım ekleri ad ya da fiil kök ya da gövdelerinden yeni ad ya da fiil gövdeleri yapan eklerdir."

Son zamanlarda, eklerin tasnifi konusu dilcilerce ciddi olarak sorgulanmaya başlamıştır. Son üç çalışmada (V.G. Guzev, Z. Turan, İ. Delice) verilen sınıflandırmaların özetleri için, bkz. EK:I. Bu üç önerinin haklı bir çok tespiti olsa da, tekrar gözden geçirilmesi, değiştirilmesi gereken yönleri vardır. Hatta, kendi içinde tutarsızlıkları dahi yok değildir (aynı ekin birkaç değişik başlık altında verilmesi gibi).

Biz burada ekleri sınıflandırırken, daha net sınıf oluşturanları birer birer, adım adım gruplamaya çalışacağız.

Tasnife, en net olduğunu düşündüğümüz "sözlüksel malzeme oluşturup oluşturmadığı, kalıcı kelime yapıp yapmadığı" ölçüsünü dikkate almakla başlıyoruz. Asıl fonksiyonu "kalıcı sözlüksel kelime türetmek" olan ekleri bir başlık altında topluyoruz. Bunlara, kendilerini tanımlayan, akılda kalan "TÜRETME EKLERİ" terimini öneriyoruz. Türetme ekleri ile kelime yapmanın en önemli ve ayırıcı özelliği, türetilen kelimenin sözlükte yer bulmasıdır. Bu ekler de kendi içinde dörde ayrılırlar: 1. *isimden isim türeten ekler (göz+lük, boyub+duruk...)*, 2. *isimden fiil türeten ekler (göz+le-, mor+ar-...)*, 3. *fiilden isim türeten ekler (sil-gi, kork-unç)*, 4. *fiilden fiil türeten ekler (kalk-ın-...)*. Geleneksel sınıflandırmadaki YAPIM EKLERİ ile bizim TÜRETME EKLERİ önerimizi karıştırmamak gerekir. Çünkü, kitaplarda YAPIM EKLERİ (isimden isim yapımı, fiilden isim yapımı vs.) başlığı altında verilen her eki biz TÜRETME EKİ olarak düşünmüyoruz. Örneğin, isimden isim yapan ekler arasında verilegelen +CIK (*kedi+cik*) küçültme ekini, sıralama sayıları oluşturan +InCI (*dokuz+uncu*) ekini ya da ettirgenlik bildiren -Dir- (*kır-dır-*) ekini TÜRETME EKİ listesine almıyoruz. Çünkü bunlar sözlüksel malzeme olan kelimeler türetmemişler. *Üç+üncü, dörd+üncü ...dokuz+uncu, on+uncu, on bir+inci, ... yetmiş sekiz+inci, ... dört yüz altmış iki bin seksen beş+inci* gibi sıralama sayıları dilde kullanılabilirse, genişletilebilse de sözlüklerde yer almaz. O halde, "dokuz+uncu" kelimesi, "dokuz" isminden türetilmiş yeni sözlüksel bir kelime değildir.

Tasnifte, "sözlüksel malzeme oluşturup oluşturmadığı" ölçüsü dikkate alınırsa, mevcut eklerin bir kısmı yukarıdaki gruba girecektir. Asıl sorun, bu net gruba girmeyen diğer eklerin sınıflandırılmasıdır. Kalan bütün ekler ÇEKİM EKLERİ ya da İŞLETME EKLERİ demek işi çözmemektedir. Çünkü bu büyük grupta, birbirinden çok farklı kullanılış ve fonksiyonları olan ekler bulunmaktadır. Biz bu geniş grubun içinden, önce, **TÜR/GÖREV DEĞİŞTİRİCİ** olanları ayırıyoruz. Bunlar, eklendikleri kelimeyi kalıcı sözlüksel yeni bir kelime haline getirmiyorlar, ama onların türünü, görevini değiştiriyorlar. Örneğin, zarf-fiil ekleri, eklendikleri fiilleri geçici zarflar haline sokarlar: *Eve koş-arak gidiyordu. "koş-arak"* kelimesinde, "-(y)ArAK" eki fiili zarf haline getirmiş, zarf yapmıştır. Ama meydana gelen zarf kalıcı değil, geçici bir zarftır. Çünkü

sözlükte yer veremezsiniz. *Gel-ince, koş-arak, sulama-yıp* gibi zarf-fiil ekleriyle neredeyse her fiil zarflaştırılabilir de, bu tarzda yapılan zarflar sözlüğe konmaz. **TÜR/GÖREV DEĞİŞTİRİCİ EKLER**'in de fiile ve isme gelen alt çeşitleri vardır. Aitlik bildiren **+ki** ekini de (*ev+de+ki, akşam+ki*) biz bu başlık altında düşüntüyoruz. **+ki** ekini alan isimler sıfat olarak kullanılırlar, ama sözlüğe girmezler. O halde, burada bir kelime TÜRETME işi olmamış, TÜR/GÖREV DEĞİŞTİRME fonksiyonu gerçekleşmiştir. İşte, Türkçedeki eklerin bir diğer ana grubu da **TÜR/GÖREV DEĞİŞTİRİCİ EKLER**'dir (*zarf-fiil ekleri, sıfat-fiil ekleri, mastar ekleri, çatı ekleri, +ki aitlik eki*).

TÜRETME ve TÜR/GÖREV DEĞİŞTİRİCİ olan eklerin dışındakilerde ortak nokta, sözlüksel bir malzeme üretmedikleri gibi, kelimenin türünü de değiştirmiyor olmalarıdır. Bu gruptakiler de kendi içlerinde ayrılabilirler. Bir kısmı, cümle içinde diğer birimlerle ilişkileri düzenlerler. **Ad durumu ekleri, iyelik ekleri, kişi ekleri, çatı ekleri** bunlardandır. Ad durum ekleri fiil ile, eklendikleri ad arasında ilişki kurarlar. Bunun sonucunda, sözdizimi içinde o adın görevini belirlerler. "*Ahmet ev+de oturuyor*" örneğinde bulunma hali eki, "*otur-*" fiili ile münasebeti sağlar ve "*ev*" kelimesini cümlede "yer tamlayıcısı (tümleç)" yapar. "*Ahmet ev+i boyadı*" cümlesinde ise belirtme hali eki "*boya-*" fiili ile ilişkiyi sağlar ve "*ev*" kelimesini cümlede "nesne" görevine getirir. Zaman ve kip ekleri de, fiil soylu bir kelimeyi, cümlenin yüklemi haline getirir. İyelik ve kişi ekleri ise dizimdeki diğer kelimelerle ilişki kurarlar, ama eklendikleri kelimenin öğeler arasındaki durumunu da değiştirmezler. Bu bakımdan ad durum eklerinden ayrılırlar. Biz, **ad durumu, iyelik, şahıs gibi ekleri, cümle içinde diğer birimlerle ilişki kurma, cümleyi işletme görevlerinden dolayı bir arada düşünüp, M. Ergin'in terimi olan İŞLETME EKLERİ** denilmesini tercih ediyoruz. Daha sonra bu İŞLETME EKLERİ'ni de kendi içinde, cümlede öge değiştirme görevi olup olmaması bakımından alt başlıklara ayırıyoruz. Tanımlarken de "**İŞLETME EKLERİ**, yeni bir kelime türetmezler, eklendikleri kelimenin türünü de değiştirmezler, sadece kelimeler arasında ilişkiyi sağlarlar ve o kelimenin cümledeki öge halini değiştirebilirler." diyoruz.

Sözlüksel kelime türetenleri, kelimenin türünü/görevini değiştirenleri ve cümle içinde başka unsurlarla ilişki sağlayan ekleri ayırdık. Geriye kalanlardan bir kısmı, yukarıdaki fonksiyonlardan hiçbirini üstlenmezler. Yani, kelime türetmez, tür değiştirmez, unsurlar arası ilişki sağlamazlar. Çokluk bildiren **+lar** eki, aile/grup yapan **+gil** eki ve küçültme bildiren **+CIK, +CAĞIZ** gibi ekleri bunlardandır. "*Elma yere düştü*" ile "*Elma+lar yere düştü*" örneklerine bakalım. "*elma+lar*" kelimesi sözlüğe konmaz, yeni bir kelime türetmemiştir. İsim olan "*elma*", ek alıp "*elma+lar*" olunca yine isim kalmıştır, yani tür de değiştirmemiştir. İlk cümlede "*elma*" özne idi, ikinci cümlede "*elma+lar*" da öznedir. O halde, cümlenin öğelerinde de bir değişme söz konusu olmamıştır. Sadece, ilk cümlede düşen bir elma varken, ikinci cümlede düşen elmaların sayısının birden çok olduğu anlaşılmaktadır. Küçültme eklerinde de aynı şey söz konusudur. "*Kedi ölmüş*" ile

“*Kedi+cik ölmüş*” cümlelerinde, +CIK eki herhangi bir kelime türetmemiş, tür değiştirmemiş, öge değiştirmemiş, unsurlar arasında bağlantı sağlamamıştır. Sadece, özne yapan +gil eki de bu kategoride değerlendirilebilir. Bunlara da **KATEGORİ EKLERİ** denilebilir.

Yukarıda özetle vermeye çalıştığımız düşüncelerimizi çerçevesinde, Türkçedeki eklerin sınıflandırılması için şu tasnif önerisini sunuyoruz. Aşağıdaki öneri, sözdizimi temeline dayanan fonksiyonel bir sınıflandırmadır.

1. TÜRETME EKLERİ (Bunlar, isim veya fiillerden, yeni, kalıcı, sözlüksel kelimeler türetirler.)

1.1. İsimden İsim Türeten Ekler (+A, +Aç, +Ak, +Ay, +cI, +CII, +dAm, +DAş, +Dİrk, +II, +IAk, +IIk, +mAn, +sAl, +şIn, +(I)z)

1.2. İsimden Fiil Türeten Ekler (+A-, +(A)I-, +(A)r-, +I-, +(I)k-, +Kır-, +IA-, +sA-)

1.3. Fiilden İsim Türeten Ekler (-Aç, -AğAn, -Ak, -Al, -AlAk, -Am, -AmAç, -AmAk, -AnAk, -ArI, -cA, -ç, -gA, -gAç, -gIç, -gAn, -gI, -gIn, -I, -IcI, -Iç, -Ik, -(I)I, -(I)m, -mAç, -mAn, -mIk, -mur, -In, -tI, -(I)t, -(A)z)

1.4. Fiilden Fiil Türeten Ekler (-AlA-, -(I)kIA-, -mAIA-, -p-)

2. TÜR DEĞİŞTİRİCİ EKLER (Bunlar, sözlüksel kelime türetmezler. Eklendikleri isim veya fiilleri, sözlükte yer almayacak isim, sıfat ya da zarflar haline getirirler.)

2.1. Fiillere eklenenler

2.1.1. Fiilimsiler

2.1.1.1. Mastar ekleri (-mA, -mAk, -(y)Iş)

2.1.1.2. Sıfat-fiil ekleri (-DIk, -mIş, -AcAk, -Ar-, -mAz, -An, -AsI)

2.1.1.3. Zarf-fiil ekleri (-Ip, -ArAk, -InCA, -mAdAn, -sA, -ken; -mAksIzIn, -DIkÇA vb.)

2.2. İsimlere eklenenler

2.2.1. +ki ilgi eki

2.2.2. +sIz yokluk eki

2.2.3. +II varlık eki

3. İŞLETME EKLERİ (Bunların görevi, ne sözlüksel kelime türetmek, ne de kelimelerin türünü değiştirmektir. Cümlede kelimeler ve kelime grupları arasında ilişki

kurarlar. Bir bölümü ilişki kurarken, cümlenin ögelerini belirlerler, yani kurdukları ilişki cümleyi ilgilendirir. Bir kısmının kurduğu ilişki ise sadece ilgili kelimeler arasında kalır, sözdiziminde bir görev üstlenmez, ögelerde değişiklik yapmazlar.

3.1. Ögeleri belirleyiciler

3.1.1. İsimlerde

3.1.1.1. Ad durumu ekleri

3.1.1.1.1. yalın hal (+Ø)

3.1.1.1.2. belirtme hali (+I)

3.1.1.1.3. yönelme hali (+A)

3.1.1.1.4. bulunma hali (+DA)

3.1.1.1.5. ayrılma hali (+Dan)

3.1.1.1.6. vasıta hali (+IA)

3.1.1.1.7. eşitlik hali (+CA)

3.1.2. Fiillerde

3.1.2.1. Çatı ekleri

3.1.2.1.1. geçişli/ettirgenlik ekleri (-Dır-, -It-, -Ar-)

3.1.2.1.2. meçhul/edilgenlik ekleri (-Il-, -In-)

3.1.2.1.3. işteş/karşılıklılık ekleri (-Iş-)

3.1.2.1.4. dönüşlülük ekleri (-Il-, -In-)

3.1.3. Şahıs ekleri

3.1.4. Zaman ekleri (-DI, -mIş, -AcAk, -ıyor, -Ar)

3.1.5. Kip ekleri (-mAlı, -sA, -sIn, -Allm)

3.1.6. Bildirme ekleri (+Dır, +i-)

3.2. Bağlantı kurucu ekler

3.2.1. İyelik ekler (+m, +n, +sI, +mIz, +nIz, +sI)

3.2.2. Tamlayan eki (+In)

4. KATEGORİ EKLERİ (Bunlar sözlüksel kelime de türetmez, kelimelerde tür değişikliği de yapmaz. Cümle içinde öge belirlemek ve ilişki kurmak gibi bir fonksiyonları da yoktur. Kelime bu ekleri almadan önce cümlede ne görev üstlenmişse, bu

ekleri alınca da aynı durum devam eder. Eklendikleri kelimelerin kendileri ile sınırlı kalan değişik özellikler katarlar.)

4..1. Çokluk kategorisi (+lAr)

4..2. Grup/aile kategorisi (+gil)

4..3. Küçültme/sevimlilik kategorisi (+Clk, +CAğIZ, +CAclK)

4..4. Sıralama sayı kategorisi (+Incl)

4..5. Üleştirme sayı kategorisi (+[ş]Ar)

4.6. Nitelik dereceleyici kategorisi (+Imsl, +Imtrak, +sl, +CA,)

4.7. Olumsuzluk kategorisi (-mA-)

ÖNEMLİ NOT

Bu tasnifte ekler, gerçek görevlerine göre yerleştirilmişlerdir. Örneğin, sözlüksel kelime türetmeyip, sadece fiilleri geçici olarak sıfatlaştıran, zarflaştıran, isimleştiren “fiilimsi ekleri”, TÜR DEĞİŞTİRİCİ EKLER başlığında verilmiştir. Ama, dilde alt başlıktaki bir ek, bazen fonksiyonu genişleyerek üst başlıktaki eklerin görevini de yapabilmektedir. Örneğin, sıfat-fiil ekleri TÜR DEĞİŞTİRİCİ olarak verilmiştir, ama, fonksiyonu genişleyerek kalıcı sözlüksel kelime yaptıkları örnekler de elbette vardır (*yazar, dön-er, giysi < giy-esi*, vb.). Aynı şekilde, İŞLETME EKLERİ arasında verilen hal ekleri, bazen TÜR DEĞİŞTİRİCİ EK, bazen de TÜRETME EKİ fonksiyonunda işlevlik kazanabilmektedir. Örnek:

+DA bulunma hali eki: İŞLETME (öge belirleyici) EK'tir.

➤ “*Ev+de oturuyor.*”

Burada, kendi görevindedir. İŞLETME EKİ'dir. ‘Yer tamlayıcısı’ yapmıştır.

➤ “*Tatil+de görüşürüz.*”

Burada +DA ekinin fonksiyonu genişlemiş, bir üst kategori olan TÜR DEĞİŞTİRİCİ EKLERin fonksiyonunu üstlenmiştir. Kelimeyi cümlede zarf haline getirmiştir.

➤ “*Söz+de Ermeni soykırımı tasarısına karşı hazırlıklar yapıyordu.*”

Burada +DA ekinin fonksiyonu daha da genişlemiş ve sözlüksel bir kelime yaparak TÜRETME Eki görevini üstlenmiştir.

EK: I

Viktor Grigoriyeviç Guzev: (Kelime çekimlenmesini İSİM ve FİİL adlı iki ayrı eserinde incelemiştir.)⁶

İSİM ÇEKİMLENİŞİ

1. Çokluk kategorisi (+lAr)
2. İyelik kategorisi
3. Hal kategorisi
4. Subjektif değerlendirme kategorisi (+cAK)
5. Karşılaştırma kategorisi (+rAk)
6. İkincil tanıtm (réprezantasyon) kategorisi (+kı, +ki)
7. Nicelik ilişkileri kategorisi (+IncI, +[ş]Ar)
8. Adlıkların yüklemlik kategorisi

FİİL ÇEKİMLENİŞİ

1. Çatı kategorisi
2. Statü kategorisi (-abil-, -ama-)
3. Fiilin yüklemlik kategorisi
4. Aspekt kategorisi

V.G. Guzev, İsimlerin çekimlenişinde 8 kategori belirlemiştir. “Çokluk”, “iyelik”, “hal” kategorileri, klasikleşmiş Türkçe gramerlerde de isim çekimi başlığı altında verilir. “Subjektif değerlendirme” dediği ve küçültme eki ile temsil edilen kategori, “nicelik ilişkileri” dediği ve +IncI (sıralama), +(ş)Ar (üleştirme) ekleri ile temsil eden kategoriler Türkçe gramerlerin YAPIM (isimden isim yapan) ekleri bölümünde değerlendirilmektedir. Guzev’in tasnifinde “İkincil tanımlama” kategorisini oluşturan +ki ekinin Türkçe gramerlerdeki yeri ise hala tartışmalıdır. Fiil çekimlenişlerinde gösterdiği “çatı” kategorisi de Türkçe gramerlerde yapım ekleri arasında gösterilegelmektedir.

Zikri Turan:⁷

⁶ V.G. Guzev, *Oçerki po teorii Tyurskogo slovoizmeniya: İmya* (Na materiale staroanatoliysko-tyurskogo yazıka), Leningradskogo Universita, 1987, 144 s; *Oçerki po teorii Tyurskogo slovoizmeniya: Glogal* (Na materiale staroanatoliysko-tyurskogo yazıka), Leningradskogo Universita, 1990, 165 s. Tanıtma-değerlendirmesi, O.F. Sertkaya, “Türkçede Kelime Çekimlenmesi Üzerine İki Eser”, TDAY Belleten 1994, Ankara 1996, s.307-310

⁷ Z.Turan, “Türkçenin Yapım ve Çekim Düzeninde Yer Alan Eklerin Sınıflandırılması Nasıl Olmalıdır?”, 4. Uluslararası Türk Dil Kurultayı, 25-29 Eylül 2000, Çeşme-İZMİR

1. Yapım eki (tuz+luk)
2. Çekim eki: (hal, iyelik, aitlik, zaman, şahıs ekleri)
3. Fiilimsiler: (matar, sıfat-fiil, zarf-fiil ekleri)
4. Çatı ekleri:
5. Olumluluk-olumsuzluk ekleri: (-mA- / -Ø-)
6. Teklik-çokluk eki: (+lAr / +Ø)
7. Soru eki: (mI)
8. Sıfatlama eki: (+II, +sIz)
- İ. Delice:⁸

1. Genişletme Ekleri

1.1. İsmi genişleten ekler (+cIK, +cAğIz, +gil, +lAr, +ç)

1.2. Fiili genişleten ekler

1.2.1. Olumsuzluk eki (-mA-)

1.2.2. Şahıs ekleri (-Im, -In, -IK, -InIz, -lAr, -sInIz, -sIn, -sInlAr)

1.2.3. Kip ekleri (-DI, -mIş, -ıyor, -AcAK, -Ar, -sA, -mAll, -Allm)

1.2.4. Çatı ekleri (-n-, _II-, -ş-, -Dır-, -Ar-, -I-, -p-, -AlA-)

1.3. Hem ismi hem fiili genişleten ekler (mI)

2. Durum Ekleri

2.1. Dolaylı Tümleç durumu ekleri (+yI, +yA, +DA, +Dan)

2.2. Yüklem durumu ekleri (+Dır bildirme eki)

3. Kurucu Ekler (iyelik, tamlama, sıfat-fiil, zarf-fiil, matar...)

4. Dönüştürücü Ekler

4.1. Sıfata dönüştürücü ekler (+II, +sIz, +ki, +sI, +cI, -IcI, +ImSI, +Imtrak, +şIn, -mA, -yAn, -mIş, -AcAk, -AsI, -IK, -GAn, -vAn)

4.2. Zarfa dönüştürücü ekler (+ArI, -ArAk, +cA, +In, -IncA, -ken, -mAdAn, -Ip, -All, +ylA)

⁸ İ. Delice, "Türk Dilinde İşlevsel Ek tasnifi Denemesi", Türklük Bilimi Araştırmaları, 9. Sayı, Sivas 2000, s.135-150

4.3. İsme dönüştürücü ekler (-mAk, -mA, -Iş)

4.4. Fiile dönüştürücü ekler (+A-, +Ar-, +Al-, +DA-, +I-, +kIr-, +IA-, +msA-, +sA-, +Ik-)

5. Yapım Ekleri

5.1. Fiilden isim yapım ekleri (-A, -AC, -AğAn, -Ak, -AlAk, -Am, -AmAç, -AmAk, -An, -AnAk, -Ar, -ArI, -bAç, -cA, -CAk, -CAmA, -GA, -GAç, -GI, -GIç, -GIn, -I, -IcI, -IntI, -I, -mA, -mAcA,, -mAç, -mAk, -mAn, -mAz, -mIk, -mIş, -mur, -pAk, -sAk, -sAl, -sI, -IK, -Im, -In, -Ir, -Iş, -It)

5.2. İsimden isim yapım ekleri (+Aç, +Ak, +Ay, +CA, +CII, +dAş, +dIrIk, -kAn, +IA, +Ik, +sAl, sII, +tI, +It, +Iz)

6. Bütünleşik Ekler

6.1. Çekim edatlarıyla bütünleşenler (+A göre, +DAn beri)

6.2. Fiil öbeklerinde yardımcı fiillerle bütünleşenler (-yA/-yI: yazabil-/dur-/kal-/yaz-; iver-, -Ipdur-)

7. Temsil Ekleri (+A 'için')

Makale, oldukça dikkatli ve titiz hazırlanmış, bilimsel bir yazı niteliği taşımaktadır. Önce konu tartışılmış, sonra yazarın önerileri sunulmuştur. Ancak, yazarın görüşlerinde tartışılabilir ve açıklanmaya muhtaç yönler de vardır. Bunlar: "DÖNÜŞTÜRÜCÜ EKLER" bölümünde verilen "Fiile Dönüştürücü Ekler" ile "YAPIM EKLERİ" içinde değerlendirilen "İsimden Fiil Yapan Ekler" arasındaki fark net olarak açıklanamamıştır. "Dönüştürücü" olarak sunulan "+sA- (su+sa-)" ve "+(I)K- (bir+ik-)" gibi eklerle, "Yapım" eklerinde sıralanan "+Er- (ev+er-)" arasındaki fark açıklanamamıştır. İki türde de isimden yapılmış yeni fiiller söz konusudur. İkisinde de yapılan yeni kelimeler sözlüksel birim olmuştur. "susa-" fiili de sözlüklerde yer alır, "ever-" fiili de yer alır. Oysa, "susa-" ile aynı başlık (DÖNÜŞTÜRÜCÜ) altında işlenen "-mAdAn (al-madan)", "-(I)p (kaç-ıp)" gibi yapılar, sözlüksel birim oluşturmazlar. Yani, "susa-" gibi yapılardan tamamıyla farklıdır. Yazar, niçin "+sA-" ekini "-(I)p" eki ile aynı kategoride değerlendirmiştir de "+Er-" eki ile yapılanları başka başlık altında vermiştir? Zaten, kendisi de, "Bu ekler isimden fiil yapan eklerle kategori açısından çok yaklaşımaktadır; karıştırmamak, aradaki farka dikkat etmek gerekmektedir." (s.230) demektedir. Ancak, fark olarak düşündüğü şeyi açıklamamıştır.